

Фадєєв Владислав
кандидат психологічних наук, доцент
РВНЗ «Кримський гуманітарний університет»
(м. Ялта)

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМИ РЕСУРСАМИ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті досліджено особливості внутрішньої, зовнішньої та загальної структури управління освітніми ресурсами вищого навчального закладу. Виявлено такі особливості управління освітніми ресурсами вищих навчальних закладів: виявлення місії закладу, на яку впливають випадкові, внутрішні та зовнішні умови, які впливають на внутрішню та зовнішню системи управління, які в свою чергу впливають на функції, принципи та методи управління.

Ключові слова: управління, вищий навчальний заклад, ресурси, керівник, працівники, мотивація, спілкування, вплив, функції управління.

В статье изучено особенности внутренней, внешней и общей структуры управления образовательными ресурсами вуза. Выявлены следующие особенности управления образовательными ресурсами вуза: выявление миссии заведения, на которую влияют случайные, внутренние и внешние условия, которые влияют на внутреннюю и внешнюю системы управления, которые, в свою очередь, влияют на функции, принципы и методы управления.

Ключевые слова: управление, вуз, ресурсы, руководитель, работники, мотивация, общение, влияние, функции управления.

In the article the peculiarities of internal, external and common structure of the management of the high school educational resources are studied. The following peculiarities of the management of the high school educational resources such as: university mission, on which internal, external and casual conditions that influence on the functions, principles and methods of the management are cleared.

Key words: management, high school, resources, administrator, employees, motivation, communication, influence, functions of management.

В умовах становлення ринкових і демократичних відносин, входження України в європейський і світовий простір висувуються нові вимоги до професійної підготовки майбутнього фахівця. Одне з головних завдань освіти – формування і розвиток інтелектуальних, моральних і духовних якостей професіонала, соціально-активної особистості, справжнього громадянина.

Сьогодні вища освіта змінюється за структурою і змістом, системою фінансування і матеріально-технічного забезпечення, але найголовніше – за

моделями організації навчального процесу, освітніми технологіями. Приєднання України до Болонської конвенції ставить перед нею нові концептуальні завдання в освіті.

У Національній доктрині розвитку освіти в XXI ст. чітко визначено нові цілі й завдання модернізації управління освітою, задекларовано перехід в Україні від суто державного управління освітою до державно-громадського. Реалізація цього положення на практиці потребує пошуку нових ресурсів вищими навчальними закладами та їх управління.

Складність, багатоаспектність управлінських проблем, що визначають характер практичних змін управління ресурсами вищих навчальних закладів, потребує запровадження передових освітніх управлінських моделей і технологій, які зумовлюють підвищення ефективності управління.

Важливими у цьому зв'язку є дослідження, присвячені проблемам: загальної теорії управління (М. Альберт, В. Афанасьєв, А. Блінов, Б. Гаєвський, Г. Дмитренко, В. Колпаков, М. Мескон, С. Платонов, Є. Смірнов, Ф. Хедоурі, Г. Щокін та ін.); загальнофілософським проблемам освітньої політики (В. Андрущенко, В. Гальперіна, М. Головатий, В. Захарченко, І. Зязюн, В. Кремень, С. Ніколаєнко та ін.); психологічних аспектів управління (Л. Карамушка, В. Крижко, Р. Немов, А. Петровський, В. Семіченко та ін.); особливостей управління освітніми системами (С. Бутівченко, М. Войтович, М. Генсон, Г. Єльнікова, Ю. Конаржевський, В. Лазарєв, В. Пікельна, М. Поташнік, Т. Шамова та ін.); принципам, методам, моделям, підходам до управління вищими навчальними закладами (В. Гуменник, М. Кондрух, Н. Конопліна, В. Маслов, А. Ніколаєв, В. Нотченко, Є. Яковлєв та ін.); становлення, функціонування та розвитку вищої приватної школи (В. Астахова, О. Сидоренко, В. Рамзаєв, М. Швецов та ін.).

Незважаючи на зростання інтересу вчених до проблеми управління освітніми закладами, аналіз наукової літератури свідчить, що проблема управління ресурсами вищих навчальних закладів, особливо освітніх не знайшла належного відображення у педагогічній літературі. Недостатня розробка цього питання педагогічною наукою, реальний стан управління вищим навчальним закладом дозволяють констатувати, що сучасний рівень управління освітніми ресурсами вищих навчальних закладів не відповідає вимогам, які висуваються суспільством. Необхідність розв'язання виявлених суперечностей обумовлює актуальність дослідження організаційно-педагогічних основ управління освітніми ресурсами вищих навчальних закладів.

Метою даної статі є дослідження особливостей макро- та мезорівнів структури управління системою вищої освіти.

Діяльність вищого навчального закладу є системою взаємопов'язаних процесів, тому що реалізація його соціальної місії не є одноразовою дією, а є неперервною послідовністю систематичних дій.

На основі моделі структури ВНЗ, основується на основній діяльності ВНЗ виокремимо такі процеси:

- 1) загальні виробничі (освітні, виховні та наукові);
- 2) допоміжні (науково-методичні, інформаційні, інноваційні, технологічні, матеріально-технічні, фінансові, підприємницькі, соціальні, культурні, просвітницькі);
- 3) ресурсного забезпечення (інтеграційні, система цілеспрямованих дій з формування, переміщення, переформовування і використання у часі та просторі усіх видів ресурсів);
- 4) процес управління (свідомий, запланований, спрямований, скоординований та організований процес з послідовно направлених дій з боку суб'єкта на об'єкт управління, який забезпечує системне виконання функцій управління).

Відсутність одного із вказаних процесів або його збій робить функціонування всього ВНЗ не стійкий або зовсім не можливим.

Застосування комплексного методу до визначення сутті управління вищого навчального закладу передбачає аналіз системи управління ВНЗ як процесу, який має внутрішню структуру (рис. 1).

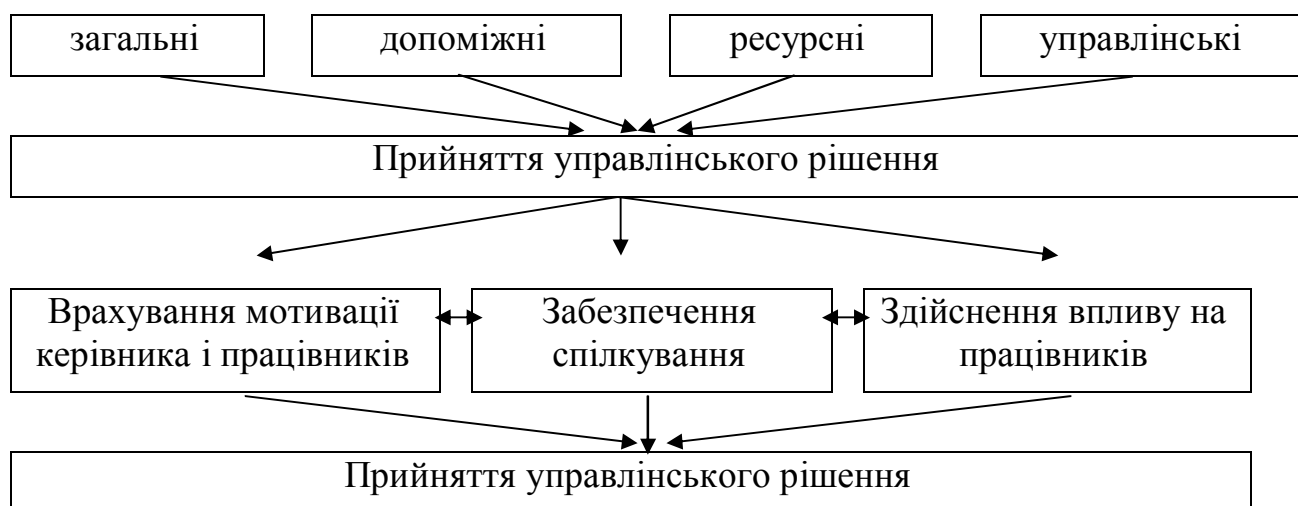

Рис. 1. Внутрішня структура управління ВНЗ

Як впливає з рисунка 1, схема внутрішньої структури управління складається з таких елементів:

- 1) прийняття управлінського рішення, яке включає основні етапи:
 - а) виявлення та усвідомлення керівником управлінської проблеми;
 - б) всебічний розгляд та аналіз можливих альтернатив, засіб розв'язання проблеми;

в) вибір найбільш адекватного до даної конкретної ситуації способу вирішення проблеми та роз'яснення чинників (об'єктивних та суб'єктивних), які зумовили даний вибір;

2) керівництво – (з одного боку є синонімом «управління», з іншого боку, з якими ми погоджуємось, процес налагодження міжособистісних стосунків із підлеглими, здійснення на них особистісного впливу з метою досягнення управлінських цілей), яке залежить від стилю керівництва як цілісної, відносно стійкої системи методів, способів і прийомів впливу керівника (або групи керівників) на колектив з метою використання управлінських функцій. Вдале поєднання адміністративних і психологічних складових стилю керівництва є базовим підґрунтям ефективного управління.

3) мотивація керівника і працівників. У процесі управління необхідно враховувати потреби, інтереси, ціннісні орієнтації, життєві плани кожного члену колективу і створювати умови для їх успішного задоволення.

Умовами вмотивованості керівника ВНЗ є:

а) розуміння та свідоме підсилення мотивів своєї управлінської діяльності;

б) чітка постановка цілей перед собою та своїм колективом;

в) прийняття відповідальності за результати досягнення цілей;

г) використання вольових прийомів та засобів саморегуляції для переборювання труднощів, які виникають при досягненні цілей;

д) задоволення від власної управлінської діяльності;

4) спілкування (процес установалення й розвитку контактів між людьми, породжений потребами спільної діяльності, що включає в себе обмін інформацією й вироблення єдиної стратегії взаємодії, взаємним сприйняттям і спробами впливу один на одного). Види управлінського спілкування:

а) за змістом – формальні та неформальні;

б) за засобами – опосередковані (накази, телефонні дзвінки, факси тощо) і безпосередні (віч-на-віч, нарада тощо);

в) за спрямованістю – зовнішні (з урядом, міністерством, відомствами, організаціями, громадськістю тощо) і внутрішні (з колективом).

Окрім внутрішньої структури управління ВНЗ існує й зовнішня структура. Аналіз зовнішньої структури ВНЗ передбачає розгляд її у трьох векторах: організаційний рівень управління, часовий проміжок прийняття рішень та вид діяльності (рис. 2).

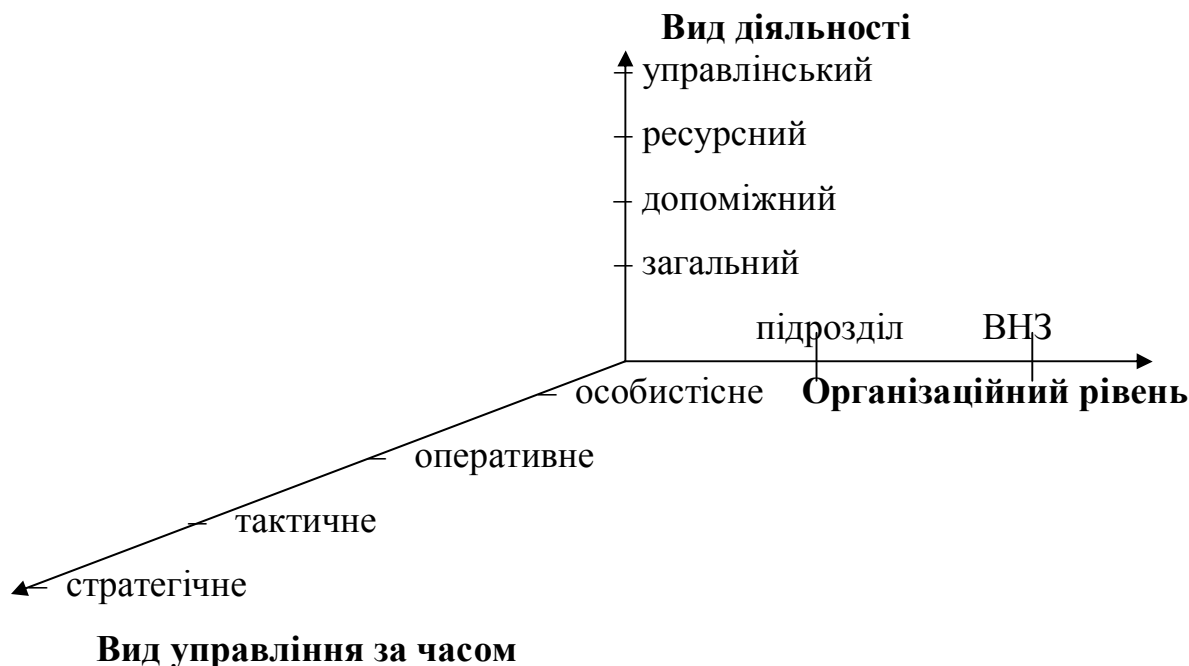

Рис. 2 Зовнішня структура управління ВНЗ

Теоретичний аналіз літератури [2] дозволяє виокремити наступні чотири види планування в залежності від направленості та характеру конкретних задач:

1) Стратегічне планування є довгостроковим плануванням діяльності ВНЗ. Його особливістю є відсутність конкретних значень показників, що характеризують кінцеві результати діяльності ВНЗ. Це планування визначає спрямованість діяльності, формує види діяльності й періоди існування певних видів діяльності.

2) Тактичне планування є плануванням діяльності підприємства на поточний період існування із чітко вираженою конкретною метою й завданнями. Таке планування утворить поточні плани, що включають конкретні показники й границі їхніх значень, досягнення яких обмежене поточним плановим періодом.

3) Оперативне планування є деталізацією тактичного планування та без нього не існує. Таке планування дозволяє створювати оперативні планові завдання конкретним виконавцям поточних планів ВНЗ. Операційне планування вирішує завдання внутрівиробничого характеру по показниках і їхніх розрахунках і відрізняється від тактичного планування методами й прийомами, які застосовуються при цьому. Очевидно, що строки реалізації оперативних планів повинні бути менше, ніж строки реалізації тактичних планів. Частини доповнення оперативного й тактичного планування теж різні. Для тактичного планування – ВНЗ в цілому і його укрупнені підрозділи (інститути, філії, факультети, центри), а для оперативного планування кафедри і конкретні працівники.

4) Особистісне планування є планування управління, в процесі якого приймає участь безпосередньо керівник.

Управління кожен раз виконує функції – об’єктивні складові управління як процесу, прояв та виконання яких є умовою реалізації його як цілого. Саме в функціях проявляється зміст процесу управління. Спільність функції, пов’язана з єдиним процесом управління, припускає їх інтеграцію у просторі внутрішнього середовища ВНЗ одночасно з використанням загальних комунікацій. Ми приєднуємось до переважаючої точки зору [2], що існують дві групи функцій управління: загальні (не залежні від об’єкту, рівня, умов управління, специфіки діяльності) та конкретні (специфічні) функції, які залежать від об’єкту управління і сфери діяльності.

Подальший аналіз проблеми управління ВНЗ дозволяє нам виявити загальну схему управління ВНЗ (рис. 3), із залученням чинників розвитку системи вищої освіти [3; 4].

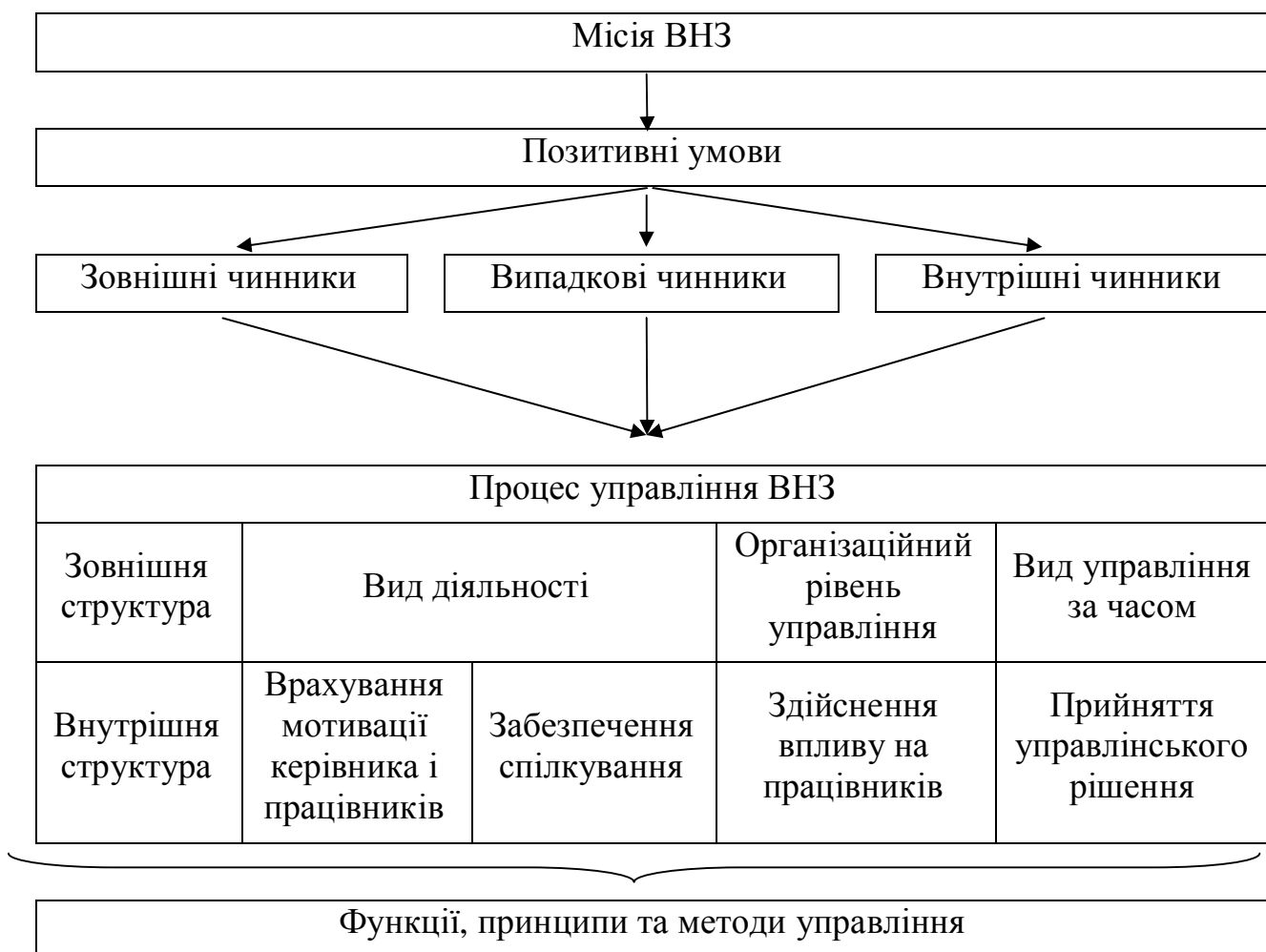

Рис. 3. Загальна структура управління ВНЗ

Як впливає з рисунку 3, на взаємопов’язану зовніньо-внутрішню

систему управління вищим навчальним закладом в Україні впливають зовнішні, внутрішні та випадкові чинники, які за певних умов дозволяють функціонувати і розвиватися окремому вищому навчальному закладу.

Теоретичний аналіз літератури [2] дозволяє констатувати, що не існує єдиної точки зору на кількість загальних функцій, що на нашу думку, можна пояснити специфікою дроблення управлінської діяльності та індивідуальністю об'єднання функцій кожного підприємства та організації. Одним з найбільш розповсюджених варіантів є такий (рис. 4):

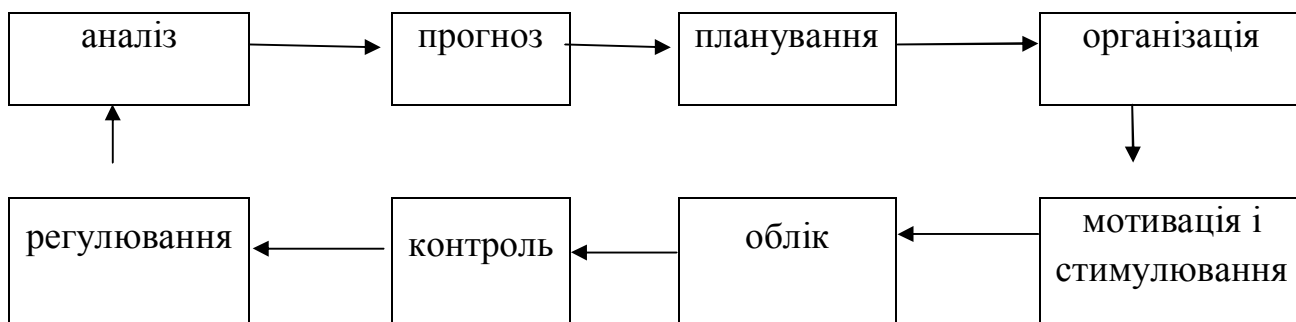

Рис. 4 Система функція управління ВНЗ

– аналіз – збір і обробка інформації, аналіз, з'ясування й оцінка обстановки;

– прогноз – науково обґрунтоване пророкування найбільш імовірного стану, тенденцій і особливостей розвитку об'єкта управління на період попередження на основі виявлення й правильної оцінки стійких зв'язків і залежностей між його минулим, сьогоденням і майбутнім;

– планування – розробка системи заходів, спрямованих на досягнення поставленої мети;

– організація – своєчасне доведення до виконавців поставлених завдань, правильний підбір і розміщення чинностей, мобілізація виконавців на виконання ухваленого рішення;

– мотивація і стимулювання – активація діяльності виконавців;

– облік і контроль – одержання, обробка, аналіз і систематизація відомостей про хід реалізації завдань, перевірка того, наскільки організація справи й результати виконання відповідають ухваленим рішенням;

– регулювання – загальний для 4-х останніх етапів – забезпечення пропорційного й безперервного функціонування всієї системи управління шляхом установа поточних оптимальних зв'язків між окремими виконавцями.

Всі функції пов'язані з методами, і разом з ними, організують систему управління, яка реалізується на практиці в тісній співпраці. Метод управління – спільність прийомів і способів впливу на керований об'єкт для досягнення поставлених цілей [2; 3].

Розрізняють три групи методів управління:

– організаційно-адміністративні методи, за допомогою яких керівник як суб'єкт влади впливає на персонал (а) штатний розклад, положення про внутрішній трудовий розпорядок, посадові інструкції, виробничі інструкції, плани робіт і т.п.; б) наказ, розпорядження, вказівка, контроль і т.п.; в) заохочення, стягнення);

– економічні методи припускають облік і використання економічної зацікавленості трудового колективу й кожного працівника в результатах своєї праці (використання економічних показників в оцінці результатів праці, використання стимулюючої системи оплати праці, господарська самостійність підрозділів і організації в цілому, бюджетні й позабюджетні джерела фінансування);

– соціально-психологічні методи – це сукупність специфічних способів і засобів впливу на особистісні відносини й соціальні процеси, що виникають у трудових колективах (планування соціального розвитку колективу, підвищення виробничої й творчої активності співробітників, створення сприятливого психологічного клімату, керування конфліктами, формування груп (команд), збереження й розвиток традицій, вивчення й облік індивідуальних соціально-психологічних особливостей співробітників, керування мотивацією співробітників).

Проведений аналіз дозволяє виявити такі особливості управління освітніми ресурсами вищих навчальних закладів: виявлення місії закладу, на яку впливають випадкові, внутрішні та зовнішні умови, які впливають на внутрішню (врахування мотивації керівника і працівників, забезпечення спілкування, здійснення впливу на працівників та прийняття управлінського рішення) та зовнішню (вид діяльності, організаційний рівень управління та вид управління за часом) системи управління, які в свою чергу впливають на функції, принципи та методи управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України Про вищу освіту // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 20. – С. 134.
2. Котлер Ф. Основы маркетинга / Ф. Котлер ; пер. с англ. – М. : «Ростинтэр», 1996. – 704 с.
3. Фадеев В. І. Характеристика тенденцій розвитку сучасної вищої школи : вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». Вип. 163. – Черкаси : ЧНУ, 2009. – С. 141–145.
4. Фадеев В. І. Системні аспекти організації управління освітніми ресурсами ВНЗ : зб. наук. [«Праць Проблеми сучасної педагогічної освіти»]. – Ялта : РВВ РВНЗ КГУ, 2009, Вип. 29. – С. 54–58.